Prof. Dr. İlhan Helvacı

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Miras Hukuku - (24.03.2026) – 2. Dönem - 4. Hafta - 2. Ders

A-) Mirastan Yoksunluk

Mirastan mahrumiyet kavramındayız. Mirastan mahrumiyet kavramıyla bağlantılı olarak önce maddeyi bir okumakta fayda var. *"Mirastan yoksunluk" "a. Sebepleri"* kenar başlığını taşıyan TMK m. 578'deyiz:

> *"Aşağıdaki kimseler, mirasçı olamayacakları gibi; ölüme bağlı tasarrufla herhangi bir hak da edinemezler:"*

Yani yasal mirasçı olamazlar, atanmış mirasçı olamazlar, vasiyet alacaklısı olamazlar. Değil mi? Ne yapmışlarsa? Şimdi bence burada her bir bendin üzerinde ayrı ayrı durmakta fayda var.

I-) Birinci Bent Açısından

> *"1. Mirasbırakanı kasten ve hukuka aykırı olarak öldüren veya öldürmeye teşebbüs edenler,"*

Kasten ve hukuka aykırı olarak öldüren veya öldürmeye teşebbüs eden. Ne yapıyor kanun koyucu? Diyor ki: Kişi ne olmalı? Kasten ve hukuka aykırı olarak mirasbırakanı öldürmeli veya öldürmeye teşebbüs etmeli.

Bir defa eylem nasıl olmalı? Eylem hukuka aykırı olmalı. Yani kişi örneğin meşru müdafaa hâlinde olduğu için kendisine saldıranı öldürmek zorunda kaldıysa veya öldürmeye teşebbüs etmek zorunda kaldıysa o zaman ne olmayacak? Meşru müdafaa içerisinde hareket ettiği için bu eylem hukuka aykırı olmayacak.

Aynı şekilde eylemin nasıl olması gerekiyor? Kasten işlenmiş olması gerekiyor. Yani bir trafik kazasında ihmal ile ölüme sebebiyet vermek söz konusu ise bu ölüme sebebiyet veren şahsın mirastan mahrum olduğu söylenemeyecek. Örneğin bir çocuğun, bir trafik kazasında ihmaliyle babasının ölümüne sebebiyet verdiğini düşünecek olursak o zaman çocuk mirastan ne olmayacak? Mahrum olmayacak.

Prof. Dr. İlhan Helvacı

Aynı şekilde mirasbırakanı öldüren kişi ayırt etme gücünden yoksun ise o da ne olmayacak? Kusurlu sayılamayacağı için, onun kastından bahsedilemeyeceği için yine bu eylemi TMK m. 578/b. 1'in kapsamına girmeyecek, değil mi?

Ama bu noktada söylenmesi gereken önemli şey şu: Yoksunluk için failin ceza mahkemesince cezalandırılması şart değil. Yani önemli olan bizim için eylem. Eylemin cezalandırılması değil. Eylemin mirasbırakan ile bu eylemde bulunan kişi arasındaki bağı koparmış olması, bağı zedelemiş olması. Bunun için bizim ayrıca bir mahkeme kararına, ayrıca bir mahkûmiyet kararına ihtiyacımız yok. Değil mi?

Kişi asli maddi fail olarak hareket etmiş olabilir. Ya da suça teşvik eden kişi de olabilir hatta suça yardımcı sıfatıyla katılmış da olabilir. Yani örnekte Ç1 ve Ç2 isimli iki evlat düşünün. Ç1, Ç2'yi ikna ediyor babasını öldürmesi konusunda. Onu teşvik ediyor. Öldüren Ç2. Ç1 kim? Teşvik eden. Her ikisi de mirastan mahrum olacak mı? İkisi de mirastan mahrum olacak. Değil mi?

Dolayısıyla sadece ve sadece asli maddi fail olmak diye bir şartımız yok. Teşvik edenler de yardımcı olanlar da yani yardımcı sıfatıyla bu suça karışanlar da mirastan mahrum kişiler statüsüne girebiliyorlar.

II-) 2. Bent Açısından

Hükmün 2. bendine geliyoruz. 2. bent:

> *"2. Mirasbırakanı kasten ve hukuka aykırı olarak <u>sürekli şekilde</u> ölüme bağlı tasarruf yapamayacak duruma getirenler,"*

Yine burada da hiç tartışmasız iki tane vurgu var. Birisi kasten, birisi de hukuka aykırı olarak. Değil mi? Dolayısıyla kanun koyucu diyor ki: Eğer böyle bir eylem varsa yani bir kişi mirasbırakanı sürekli şekilde ölüme bağlı tasarrufta bulunmayacak hâle getirdiyse yine neye bakacağız. Bu eylemin kasten ve hukuka aykırı şekilde gerçekleşmiş olmasını arayacağız.

Eylemin kasten işlenmediği hallerde bu eylem bir yoksunluk sebebi yaratmaz. Örneğin babası ve annesi bakım hastası olan bir kişi ikisine de bakmakta iken annesine vermesi gereken ilaçları yanlışlıkla babasına vererek babasının temyiz kudretini yitirmesine neden olmuş ise durum böyledir.

Prof. Dr. İlhan Helvacı

Ayrıca belirtelim ki, önemli olan burada tabii bu ehliyet kaybının geçici olmaması.

Örneğin oğlu babasının geçici olarak ayırt etme gücünden yoksun olmasına sebebiyet verdi. Geçici olarak ölüme bağlı tasarrufta bulunamayacak hale getirdi. Bunun bir önemi yok. Bunun kalıcı olması lazım. Kişinin ölümüne kadar bu durumun devam etmiş olması lazım.

Çünkü ehliyet kaybı geçici olursa kişi tekrar ölüme bağlı tasarrufta bulunabilecek hâle gelir. Eğer kişi tekrar ölüme bağlı tasarrufta bulunabilme imkânına kavuşmasına rağmen herhangi bir şekilde mirasçılıktan çıkarma işlemi yapmamış ise bu durum mirasbırakanın bu eylemi gerçekleştiren kişiyi affettiğini gösterir.

III-) 3. Bent Açısından

Arkadan gelen 3. bendimiz şöyle:

> *3. Mirasbırakanın ölüme bağlı bir tasarruf yapmasını veya böyle bir tasarruftan dönmesini aldatma, zorlama veya korkutma yoluyla sağlayanlar ve engelleyenler,*

Bu hükmün içerisine baktığınız zaman neyi görürsünüz? Dört ihtimal görürsünüz: Aldatma yoluyla, zorlama yoluyla veya korkutma yoluyla:

(1) Mirasbırakanın bir ölüme bağlı tasarruf yapmasına neden olma veya

(2) Mirasbırakanın bir ölüme bağlı tasarruf yapmasını engelleme veya

(3) Mirasbırakanın var olan bir ölüme bağlı tasarrufunu geri almasına neden olma ya da

(4) Mirasbırakanın bir ölüme bağlı tasarrufunu geri almasını engelleme.

Bu dört ihtimal de maddenin kapsamına giriyor. Yeter ki ne olsun? Yeter ki bu eylemler aldatmayla, zorlamayla veya korkutma yoluyla gerçekleştirilmiş olsun.

Prof. Dr. İlhan Helvacı

IV-) 4. Bent Açısından

Geliyoruz 4. bende. 4. bentte de kanun koyucu şöyle söylüyor:

> *"4. Mirasbırakanın artık yeniden yapamayacağı bir durumda ve zamanda ölüme bağlı bir tasarrufu kasten ve hukuka aykırı olarak ortadan kaldıranlar veya bozanlar."*

Burada da artık kanun koyucu bu eylemleri gerçekleştirenin ne olmasını emrediyor? Mirastan mahrum olmasını emrediyor. Bu bir el yazılı vasiyetname olabilir. Bu el yazılı vasiyetname yakılmış olabilir, yırtılmış olabilir, karalanmış olabilir, imza kısmı tamamen koparılmış atılmış olabilir. Veya murisin lehine ölüme bağlı tasarrufta bulunduğu kişilerin adları karalanmış olabilir, okunamaz hâle getirilmiş olabilir. Böyle bir durumda yine neyi arayacağız tabii? Bu bozma, bu kaldırmaya da bu yok etme de nasıl olmalı? Kasten ve hukuka aykırı bir şekilde olmalı. Örneğin evladın herhangi bir kusuru olmadan çıkan bir yangında babasının vasiyetnamesi yok olduysa o zaman bu yangının çıkmasına kusuru olmadan sebebiyet veren şahsın mirastan mahrum olması söz konusu olmayacak. Değil mi? Dolayısıyla yine biz neyi arayacağız? Kasten ve hukuka aykırı şekilde yok etmeyi veya bozmayı arayacağız.

Ama tabii bu noktada da neye özen göstermemiz gerekiyor? Artık mirasbırakanın yeniden bir ölüme bağlı tasarruf yapamayacak noktada olması gerekiyor, değil mi? Bu eylemlerin mirasbırakanın artık yeniden bir ölüme bağlı tasarruf yapamayacağı sırada gerçekleşmiş olması gerekiyor. Bu da özellikle tabii ne zaman ortaya çıkar? Kişinin vefatından sonra ortaya çıkar. Ama kişinin vefatından önce de böyle bir durumda bulunması da söz konusu olabilir. Artık ayırt etme gücünü tamamen yitirmiş olabilir. O sırada yine de bu eylemlerin kasten ve hukuka aykırı şekilde gerçekleştirilmiş olması mirastan mahrumiyet için yeterlidir diyoruz.

V-) Diğer Mahrumiyet Hallerinin Hatırlatılması

Şimdi mirastan mahrumiyet başlığı altında ben size geçmişteki derslerimizde Medenî Kanun m. 159'dan söz ettim, Medenî Kanun m. 181'den söz ettim. Tekrar tekrar onlara girmeyeceğim. Yani butlan davasında kişinin vefat etmesi, sağ kalan eşin mirasçı olması, boşanma

Prof. Dr. İlhan Helvacı

davasında kişinin vefat etmesi, sağ kalan eşin mirasçı olması ihtimallerinde bizim kanunumuz neye imkân sağlıyordu? Mirasçıların davaya devam etmesine imkân sağlıyordu. Hatta mutlak butlan davasında zaten mirasçıların dava açma imkânları vardı.

1-) TMK m. 159/cümle 3

Kanun koyucu mirasçıların mutlak butlan davalarında dava açmalarına veya davaya devam etmelerine ya da nispi butlan davalarında davaya devam etmelerine imkân sağlıyor. Böylece mirasçılar sağ kalan eşin iyi niyetli olmadığını yani mutlak butlan sebebini veya nisbi butlan sebebini bildiğini veya bilmesi gerektiğini ispatlayarak onun mirasçı olmasını engelleyebiliyorlar. Hatta mirasçılardan biri de bunu yapabiliyor. Dolayısıyla 159. maddeyi hatırlatayım.

Ben öğrenci olsam Medenî Kanun m. 578'in yanına neyi yazarım? Medenî Kanun m. 159/c. 3 var unutma diye not alırım.

2-) TMK m. 181/f. 2

Bir de TMK m. 181/f. 2'yi hatırlatayım.

Boşanma davası devam ederken eşlerden birisi vefat ederse, sağ kalan eşin mirasçı olmasının engellenmesi bakımından ölen eşin mirasçılarından bir tanesi ne yapabiliyor? Davaya devam edebiliyor ve sağ kalan eşin kusurunun varlığını ispat ederek onun mirasçı olmasını engelleyebiliyor.

Ben öğrenci olsam Medenî Kanun m. 578'in yanına neyi de yazarım? Medenî Kanun m. 181/f. 2 var unutma diye yazarım.

B-) Mirastan Yoksunluğun Sonuçları

Peki. Şimdi bu noktada mirastan yoksunluğun sonuçlarına değinmemiz gerekecek.

İlk sonuç şudur: Mirastan yoksunluk nispidir. Kişi eylemi kime karşı gerçekleştirdiyse, ona oranla mirasçılık sıfatını kaybediyor.

Yani klasik örneğe geri gelelim. Mirasbırakan M, çocuğu Ç ve Ç'den olma torunu T var. T, babası Ç'yi öldürmeye kalkışıyorsa Ç'ye karşı mirasçılık sıfatını yitiriyor. Ama dedesi M'ye karşı, yasal mirasçı

Prof. Dr. İlhan Helvacı

sıfatını yitirmiyor veya miras hukukuyla bağlantılı diğer hakları yitirmiyor. Yani bir süre sonra Ç, M'den önce ölecek olursa T, M'ye mirasçı olabilir.

Yukarıdaki örnekte T'nin, babası Ç'yi öldürdüğünü varsayalım. Bu durumda Ç torunu sıfatıyla M'ye mirasçı olacak değil mi? Bu sonuç sizi rahatsız edecektir. Ama unutmayın hayatın doğal akışında olayların birçoğunda M, kendi evladı Ç'yi öldüren torunu T'yi mirasçılıktan çıkarmayı (mirastan ıskatı) ihmal etmeyecektir, değil mi? Bu imkâna sahip, değil mi? Ama M böyle bir ıskat tasarrufunda bulunmak istemezse, o zaman hukuk düzeninin artık yapabileceği bir şey kalmıyor.

İkinci sonuç nedir? Bir defa yoksunluğun sonucu kendiliğinden ortaya çıkıyor. Mirastan yoksunluğun şartlarını gerçekleştiren kişi, mirasbırakanın vefatında yasal mirasçı olamıyor, atanmış mirasçı olamıyor ve vasiyet alacaklısı sıfatını kazanamıyor. Dolayısıyla mirasçı sıfatıyla herhangi bir şekilde mirasın taksimine katılamıyor, yine vasiyet alacaklısı sıfatıyla vasiyet borcunun ifasını talep edemiyor. Bu kendiliğinden ortaya çıkan bir husus.

Üçüncü sonuç nedir? Üçüncü sonuç mahrumiyetin kişisel olmasıdır. Suçta ve cezada şahsilik prensibini hatırlarsanız. Ancak ve ancak eylemi gerçekleştiren kişinin mirasçılığı etkileniyor. Değil mi? Onun altsoyu etkilenmiyor.

TMK m. 579/f. 1'e bakalım:

> *"Mirastan yoksunluk, yalnız yoksun olanı etkiler."*

2. fıkraya göre de:

> *"Mirastan yoksun olanın altsoyu, mirasbırakandan önce ölen kimsenin altsoyu gibi mirasçı olur."*

Yani örneği yine şöyle kuralım: M, Ç, T olarak kuralım. Mirasbırakan M var, çocuğu Ç var ve Ç'den olma torunu T var. Ç'nin babası M'ye karşı mirastan yoksun olmasını gerektirecek şekilde bir eylem gerçekleştirdiğini varsayalım. Ç'nin, babası M'yi öldürdüğünü varsayalım.

Ç mirasçı olamayacak ama T, M'ye mirasçı olabilecek değil mi? Evet, çünkü durumu Ç mirasbırakandan önce ölmüş gibi ele alacağız.

Prof. Dr. İlhan Helvacı

Mirasbırakandan önce ölen herkesin (Ç'nin) yerini her derecede halefiyet yoluyla kendi altsoyu (T) alır. Ç babasını öldürdüğü için M'ye mirasçı olamıyorsa dahi torun T, dedesi M'ye mirasçı olabilecek.

Sonuçta ve özetle mahrumiyetin özelliklerine ilişkin olarak:

- Şahsilik,
- Nispilik ve
- Kendiliğinden ortaya çıkma özelliğini söyledik.

Kısacası biz mahrumiyet hâlinde ne yapıyoruz ? Kişiyi adeta mirasbırakandan önce ölmüş gibi kabul ediyoruz. Yani mirası, adeta o mirasbırakandan ölmüş gibi paylaştırıyoruz.

C-) Mirasçılıktan Çıkarma (=Iskat ile) Karşılaştırılması

Peki. Şimdi gelelim mahrumiyetin mirastan ıskatla olan mukayesesine.

Mirasçılıktan çıkarmaya ilişkin TMK m. 510'u bir hatırlatayım:

> *"Aşağıdaki durumlarda mirasbırakan, ölüme bağlı bir tasarrufla saklı paylı mirasçısını mirasçılıktan çıkarabilir:*
>
> *1. Mirasçı, mirasbırakana veya mirasbırakanın yakınlarından birine karşı ağır bir suç işlemişse,*
>
> *2. Mirasçı, mirasbırakana veya mirasbırakanın ailesi üyelerine karşı aile hukukundan doğan yükümlülüklerini önemli ölçüde yerine getirmemişse."*

Hatırlatalım. Ne olması lazım? Öncelikle ıskat sebeplerinin gerçekleşmesi lazım. Saklı paylı mirasçının mirasbırakana veya mirasbırakanın yakınlarından birine karşı ağır bir suç işlemesi lazım. Ya da saklı paylı mirasçının mirasbırakana veya ailesi üyelerine karşı aile hukukundan doğan yükümlülüklerini önemli ölçüde yerine getirmemiş olması lazım.

İkinci olarak da ne gerekiyor? Mirasbırakanın bu sebeplerden birine dayanarak bir ıskat (mirasçılıktan çıkarma) tasarrufunda bulunmuş olması lazım. Bir ölüme bağlı tasarrufa bulunması lazım. Bir vasiyetname yapması lazım örneğin.

Prof. Dr. İlhan Helvacı

Görüldüğü gibi mahrumiyet otomatik olarak ortaya çıkıyor. Hâlbuki ıskat yani mirasçılıktan çıkarma mutlaka ve mutlaka neyi gerektiriyor? Bir ölüme bağlı tasarrufu gerektiriyor.

Iskat, saklı paylı mirasçıların mirasçıların mirasçılık sıfatına ilişkin bir müessese.

> Bir kişinin saklı paylı olmayan bir mirasçısını mirasından uzaklaştırmak için bir ıskat sebebinin bulunması ve bu sebebe dayalı olarak bir ıskat tasarrufunda bulunmasının şart olmadığını hatırlarsınız değil mi?

Yoksunluk ise tüm mirasçılar bakımından düzenlenmiş bir müessese.

Bir başka açıdan bakıldığında da durum şudur:

TMK m. 510 birinci bentte mirasbırakan veya mirasbırakanın yakınları zikredilmiş, ikinci bentte de yine mirasbırakan veya mirasbırakanın ailesi üyeleri zikredilmiş.

Hâlbuki 578. maddeye baktığınızda böylesine kişileri göremezsiniz. Eylemler hep mirasbırakana yönelik eylemler. Mirasbırakanı kasten ve hukuka aykırı olarak öldüren veya öldürmeye teşebbüs edenler, mirasbırakanı kasten ve hukuka aykırı olarak sürekli şekilde ölüme bağlı tasarruf yapamayacak duruma getirenler, mirasbırakanın ölüme bağlı bir tasarruf yapmasını veya böyle bir tasarruftan dönmesini aldatma, zorlama veya korkutma yoluyla sağlayanlar ve engelleyenler, mirasbırakanın artık yeniden yapamayacağı bir durumda ve zamanda ölüme bağlı bir tasarrufu kasten ve hukuka aykırı olarak ortadan kaldıranlar veya bozanlar.

Demek ki temel farklılıklar bunlardır diyebiliriz.

D-) Mahrumiyet ve Af

Af, mirastan yoksunluğu ortadan kaldırıyor. TMK m. 578/f. 2 uyarınca:

> *"Mirastan yoksunluk, mirasbırakanın affiyla ortadan kalkar."*

Af bir duygu açıklamasıdır, bir his açıklamasıdır. Bu his açıklaması aslında herhangi bir şekle tâbi değildir ama ispatıyla ilgili sorunların yaşanmaması bakımından bunun mümkün mertebe bir şekle kavuşturulması isabetli olur. Ama dediğim gibi bu duygu açık ya da örtülü

Prof. Dr. İlhan Helvacı

bir irade beyanıyla da açıklanabilir. Hatta affın kanaat verici davranışlarla da açıklanması söz konusu olabilir. Ama dediğim gibi ispatıyla ilgili sorunlar açısından bunun yazılı olarak açıklanmasında gerçekten de önemli bir fayda gördüğümüzü söylememiz lazım.

Burada affedecek olan kim? Elbette bizzat eyleme maruz kalan mirasbırakandır. Eylemin ceza hukuku bakımından affı hiçbir anlam ifade etmez. Çünkü biz neyi arıyoruz? Biz eylemin mirasbırakanda yarattığı hüznü, yarattığı üzüntüyü, mirasbırakanla bu muhtemel/müstakbel mirasçı arasındaki bağı koparmasını arıyoruz. Dolayısıyla ceza hukuku bakımından eylemin affedilebilir olması veya affedilmiş olması herhangi bir öneme sahip değildir diyoruz.

Şunu da hatırlatarak bitirelim. Iskatta af müessesesi Medenî Kanunda açıkça düzenlenmemiş. Halbuki mahrumiyette böyle bir af müessesesine, af olasılığına yer verilmiş. Yani ıskatta bir af yok, değil mi? Tartışmalı olmakla birlikte benim de katıldığım düşünceye göre ıskatta affın bir önemi yok. Bu ancak ıskat tasarrufunda bulunan murisin ikinci bir ölüme bağlı tasarruf yaparak ıskat tasarrufundan rücu etmesiyle mümkün olabilir.

Şimdi geliyorum artık nereye? Mirasın geçmesinde mirasın paylaşılması bakımından bizi ilgilendiren miras paylarının devri ihtimaline.

E-) Miras Paylarının Devri

Miras paylarının devri Medenî Kanunumuzda iki şekilde düzenlenmiş. Bir defa neredeyiz? TMK m. 677-678 civarındayız. Mirasın paylaşılması ile ilgili süreçteyiz. 4. ayrımdayız, değil mi? Kanun koyucu m. 677'de açılmış miras payının devrini, m. 678'de de açılmamış miras payının devrine ilişkin sözleşmeyi düzenlemiş.

I-) Açılmış Miras Payının Devri

Açılmış miras payının devri bir sözleşmedir. Bu sözleşmenin tarafları müstakbel mirasçılar olabileceği gibi müstakbel mirasçılar ile üçüncü kişiler de olabilir.

Yani bir mirasçı açılmış bir mirasta miras payını bir diğer mirasçıya ya da bir üçüncü kişiye devredebilir.

Prof. Dr. İlhan Helvacı

1-) Şekil

Bir defa m. 677'yi tekrar okuyayım. 677. maddenin kenar başlığı *"Miras payı üzerinde sözleşme".* Hüküm şöyle:

> *"Terekenin tamamı veya bir kısmı üzerinde miras payının devri konusunda mirasçılar arasında yapılan sözleşmelerin geçerliliği yazılı şekle bağlıdır.*
>
> *Bir mirasçının üçüncü kişiyle yapacağı böyle bir sözleşmenin geçerliliği, noterlikçe düzenlenmesine bağlıdır. Sözleşme bu kişiye paylaşmaya katılma yetkisi vermez; sadece paylaşma sonunda mirasçıya özgülenen payın kendisine verilmesini isteme hakkını sağlar."*

Demek ki kanun koyucu açılmış miras payının devrine ilişkin sözleşme mirasçılar arasında yapıldığı takdirde adi yazılı şekil ile yetinmeyi uygun görüyor (TMK m. 677/f. 1).

Peki böyle bir sözleşme mirasçı ile üçüncü bir şahıs arasında yapılacak olursa yani bir müstakbel mirasçı ile müstakbel mirasçı sıfatına sahip olmayan bir üçüncü kişi arasında yapılacak olursa o zaman kanun koyucu neyi arıyor? Sözleşmenin noterde resmî şekilde yapılmasını arıyor (TMK m. 677/f. 2).

Şekle dair bu kuralları söyledik. Peki sonuçları neler?

2-) Devrin Sonuçları

Öncelikle müstakbel mirasçılar arasında yapılan devrin sonuçlarına bakalım. Sonra üçüncü kişilere devrin sonuçlarına bakacağız.

a-) Mirasçılar Arasındaki Devir Açısından (Ayni Etkili Devir)

Örneğin Bay M var. Geride 3 tane çocuk bırakmış olsun, Ç1, Ç2 ve Ç3. Ç1 evlatlardan birisi olarak kendi miras payını, Ç2'ye devredebilir mi? Devredebilir.

Tümüyle devredebilir mi? Tümüyle devredebilir.

Peki belli bir oranını devredebilir mi? Belirli bir oranını da devredebilir.

Prof. Dr. İlhan Helvacı

Ç1 var, Ç2 var. Ç1, tüm miras payını Ç2'ye devredebilir mi? Devredebilir. Ç2 tek başına mirasçı olur.

Veya Ç1, 1/2'lik miras payının bir kısmını örneğin yarısını, örneğin 1/4'ünü Ç2'ye devredebilir mi? Devredebilir. Dolayısıyla Ç1 bu son örnekte 1/4 pay sahibi olur, Ç2 de 3/4 pay sahibi olur.

Miras payını devreden mirasçı genelde neye kavuşmaya çalışıyor? Miras paylaştırılmadan bir an önce belli bir maddi menfaate kavuşmaya çalışıyor. Genellikle amaç budur. Değil mi? Örneğin bir mirasçının acilen paraya ihtiyacı var; ama terekenin paylaşılması, taksimi uzun bir zamana yayılacak. Dolayısıyla da bu zaman zarfında kendisi ekonomik açıdan epey güçlük çekecek. Halbuki miras payını ivazlı şekilde bir an önce devredecek olursa ekonomik açıdan rahata kavuşacak.

Peki bu devir sözleşmesi sonuç itibariyle bir ne yaptı? **Bir aynî etki yarattı.** Yani kişi bir anda doğrudan doğruya ne yaptı? Bir hakka kavuştu. Yani anlattığımız örnekte ikinci ihtimalde Ç2 bir anda 3/4 oranında hak sahibi oldu. Dolayısıyla açacağı tenkis davası bakımından, denkleştirme talepleri, mirasın taksimi talepleri bakımından hep hangi oranların uygulanması gerekecek? Bu yeni (3/4'lük) oranın uygulanması gerekecek diyoruz.

Bu konu aslında tartışmalı ama biz de hakim görüşle birlikte, aşağıda inceleyeceğimiz TMK m. 677/f. 2, c. 2'nin zıt anlamından yola çıkarak bu sonuca varıyoruz. Biraz sonra söyleyeceğiz bu hüküm üçüncü kişiye devre ilişkin ve üçüncü kişinin taksime katılma hakkının bulunmadığını söylüyor. Bu hükmün zıt anlamından yola çıkarak mirasçıya devrin ayni etkili olduğunu söylüyoruz.

> Son cümlem de şu olsun: Payın ayni etkili devrinde devredenin, mirasbırakanın borçlarından müteselsil olarak sorumluluğu taksimden itibaren beş yıl süre ile devam eder (TMK m. 681/f. 2'ye kıyasen). Bazı yazarlar süreyi devir sözleşmesinden başlatırlar.

b-) Üçüncü Kişiye Devir Açısından (Nispi Hak Yaratan Devir)

Tekrar m. 677/f. 2, c. 1'den başlayalım:

> *"Bir mirasçının **üçüncü kişiyle** yapacağı böyle bir sözleşmenin geçerliliği, noterlikçe düzenlenmesine bağlıdır.*

Prof. Dr. İlhan Helvacı

Dikkat f. 2. cümle 2:

*Sözleşme **bu kişiye** paylaşmaya katılma yetkisi vermez; sadece paylaşma sonunda mirasçıya özgülenen payın kendisine verilmesini isteme hakkını sağlar."*

Dikkat hangi kişiden söz ediyor: Miras payını devralan üçüncü kişiden söz ediyor.

Demek ki bu noktada ne yapmıyoruz? Doğrudan doğruya bir tasarrufi işlemin varlığından söz etmiyoruz. Diyoruz ki açılmış miras payını devralan üçüncü kişi, devredenden neyi talep edebilir? Mirasın paylaştırılmasını sağlamasını ve önce ona düşecek olan malvarlığı değerlerine sahip olmasını ve arkasından da bu malvarlığı değerlerinin mülkiyetini kendisine nakletmesini, değil mi? Taşınır veya taşınmaz mallar varsa bunların mülkiyetini nakletmesini talep etmek imkânına sahip olur.

Dolayısıyla bu işlem nasıl bir işlemdir? Bir borçlandırıcı işlemdir. Devredeni borç altına sokar. Devralana sadece ve sadece nispi bir hak sağlar.

Ama bu nispi hakkı çerçevesinde biz neyi uygulayabiliriz? 648. maddeyi uygulayabiliriz:

"Açılmış mirasta bir mirasçının payını devralmış … bulunan alacaklı, sulh hâkiminden bu mirasçının yerine paylaşmaya katılmak üzere bir kayyım atanmasını isteyebilir."

Demek ki açılmış miras payını devralanı devredene karşı daha güçlü kılabilmek adına 648. maddedeki bu kayyım atanma olgusundan yararlanabiliyoruz. Böylece devralan üçüncü kişi sulh hakimine müracaat edebilir ve miras payını devreden mirasçı yerine paylaşmaya katılması için bir kayyım atanması talebinde bulunabilir.

Bu çerçevede açılmış miras payının üçüncü şahıslara devrinin borçlandırıcı bir etkiye sahip olduğunu söyledik.

Son 2 cümlem şunlar olacak:

(1) Açılmış miras payının rehni mümkün değil.

(2) Ama açılmış miras payının haczi mümkün.

Prof. Dr. İlhan Helvacı

Miras payının haczinde yine 648. madde devrede olacak:

> *"Açılmış mirasta bir mirasçının payını ... haczettirmiş olan ... alacaklı, sulh hâkiminden bu mirasçının yerine paylaşmaya katılmak üzere bir kayyım atanmasını isteyebilir."*

Haciz hakkı sahibi alacaklı, hâkimden, paylaştırmaya kayyımın katılmasını isteyecek. Paylaştırma sonucunda bu kayyımın da katkısıyla paylaştırma gerçekleşecek. Dikkat ederseniz miras payı haczedilen o mirasçıya taksimde düşecek bazı malvarlığı değerleri var. Örneğin bir araba, bir yazlık düştü paylaştırmada. Sonuç itibari ile yarın öbür gün o haciz hakkı sahibi alacaklı ne yapacak? İşte bu şahsa düşen o arabanın ve o yazlığın cebri icra yolu ile açık artırma suretiyle satılmasını sağlayarak kendi alacağına kavuşmaya çalışacak.

Demek ki açılmış miras payının devri, devir sözleşmesinin şekli, miras payının; mirasçıya devri, üçüncü kişiye devri, haczi olgularını açıklamış oldum.

Şimdi de açılmamış miras payının devrini ele alacağız.

II-) Açılmamış Miras Payının Devri

1-) Genel Olarak

Açılmamış miras payının devrine ilişkin Medenî Kanun m. 678'i okuyalım beraberce. Kenar başlık şöyle: *"Mirasın açılmasından önce yapılan sözleşmeler"*

Demek ki bir kişi daha miras açılmadan, örneğin evladı, henüz babası vefat etmeden bu olası miras payını, açılmamış miras payını devredebilecek. Kime devredebilecek ?

Hüküm şöyle kaleme alınmış:

> *"Mirasbırakanın katılması veya izni olmaksızın bir mirasçının henüz açılmamış bir miras hakkında diğer mirasçılar veya üçüncü bir kişi ile yapacağı sözleşmeler geçerli değildir."*

Demek ki açılmamış miras payının devri mümkün. Bir defa devreden bir kişi lazım, devralan bir kişi lazım. Bu devreden kişi zaten muhtemel veya müstakbel mirasçı. Devralan kişi kim olabiliyor? Yine

Prof. Dr. İlhan Helvacı

müstakbel veya muhtemel bir mirasçı olabiliyor ama üçüncü bir kişi de olabiliyor.

Ancak sözleşmenin geçerliliği için ne lazım? Mirasbırakanın mutlaka ve mutlaka katılması lazım veya böylesine bir sözleşmeye izni lazım. Aksi takdirde sözleşme geçersiz oluyor.

Kısacası sözleşme ancak mirasbırakanın katılması ya da izni ile geçerli olabiliyor.

2-) Sözleşmenin Şekli

Şimdi bu noktada şekil ne olacak diye düşünecek olursak Medenî Kanun m. 678'de biz bir şekil kuralı göremiyoruz. Ama Medenî Kanun m. 677'den kıyasen devir sözleşmesinin bir şekle tâbi olduğundan söz edebileceğiz.

Bu çerçevede diyor ki kanun koyucu:

> *"Terekenin tamamı veya bir kısmı üzerinde miras payının devri konusunda mirasçılar arasında yapılan sözleşmelerin geçerliliği yazılı şekle bağlıdır."*

Demek ki açılmamış miras payını devreden ve devralan iki müstakbel mirasçı ise açılmamış miras payının devrine dair sözleşme bu hükme kıyasen hangi şekle tâbi olacak? Adi yazılı şekle tâbi olacak.

Ama böyle bir sözleşme mirasçı ile üçüncü bir şahıs arasında yapılıyorsa o zaman bakınız Medenî Kanun m. 677/f. 2, c. 1 bize ne diyecek? Bu hükümden de kıyasen yararlanacağız:

> *"Bir mirasçının üçüncü kişiyle yapacağı böyle bir sözleşmenin geçerliliği, noterlikçe düzenlenmesine bağlıdır."*

O zaman biz açılmamış miras payının devrini konuşuyorsak devreden ile devralan üçüncü kişi arasında yapılacak böyle bir sözleşmenin geçerli olması için ne gerekecek? Bunun noter huzurunda yapılması gerekecek. Resmî şekilde düzenleme şeklinde yapılması gerekecek.

3-) Açılmamış Miras Payının Devrinin Sonuçları

Peki acaba açılmamış miras payının devri kişiye ne sağlıyor? Açılmamış miras payının devrindeki bu devir ifadesi aslında pek de

Prof. Dr. İlhan Helvacı

doğru bir ifade değil. Bu devir kişiye ancak bir alacak hakkı sağlıyor. Devralanı doğrudan doğruya hak sahibi yapmıyor, aynî bir etkisi yok. Onu sadece ve sadece devredene karşı bir alacak hakkına kavuşturuyor.

Yani *"bu mirasın taksimini sağla, kendine düşecek olan malvarlığı değerlerine sahip ol ve bu malvarlığı değerlerini bana devret."* şeklinde bir alacak hakkına sahip oluyor. Dolayısıyla mirasbırakanın ölümünde mirasçı sıfatı yine kime ait? Devredene ait. Yani tenkis davasını o açabilir, denkleştirme davasını o açabilir, paylaştırmaya o katılabilir. Açılmamış miras payını devralanın böylesine hakları yok.

Dolayısıyla burada aslında gerçek anlamıyla tam bir devirden söz etmek mümkün değil, bir miras payı devrinden söz etmek mümkün değil, miras sebebiyle gelecekte kazanılacak olan müstakbel hakların temlik edileceğine dair bir taahhüt söz konusu.

Fakat doktrin bu noktada bize şunu hatırlatıyor. Diyor ki: Devralanı da bu kadar deyim yerindeyse silahsız bırakmamak lazım. Çünkü devreden mirasın taksimini bir türlü sağlamıyorsa devralan ne yapacak? Devreden bunu sağlasın diye aylarca, yıllarca bekleyecek mi? Açacağı davalarla bir yere varabilmesi mümkün olabilecek mi? Gerçekten de işi zor. Yapma borçlarının ifasının cebri icra yoluyla yerine getirilmesinin güçlüklerini biliyorsunuz. Borçlar Hukuku genel hükümler dersinde anlattık, İcra ve İflas hukuku derslerinde de hocalar anlatıyorlardır.

İşte doktrin bu noktada 648. maddenin kıyasen uygulanacağını söylüyor. 648. madde açılmış miras payının devrine ilişkin bir madde veya miras payının haczine ilişkin bir madde. Bakın ne diyor?

> *"Açılmış mirasta bir mirasçının payını devralmış veya haczettirmiş olan ya da elinde mirasçıya karşı alınmış borç ödemeden aciz belgesi bulunan alacaklı, sulh hâkiminden bu mirasçının yerine paylaşmaya katılmak üzere bir kayyım atanmasını isteyebilir."*

Yani kimin yerine? Devredenin yerine. Devredenin yerine paylaşmaya katılmak üzere bir kayyım atanmasını isteyebilir. Çünkü doğrudan doğruya muhatabı devreden olursa, onu bu paylaşım sürecini gerçekleştirmeye zorlamak son derece güçlükler yaratacak. İşte kanun koyucu 648. maddede buna imkân sağlamış. Doktrin de diyor ki açılmış miras payındaki bu hükümden kıyasen yararlanalım ve burada da açıl-

Prof. Dr. İlhan Helvacı

mamış miras payını devralan da mahkemeye müracaat edebilsin. Devreden yerine paylaşmaya katılmak üzere bir kayyım atanmasını talep edebilsin diyor.

4-) Açılmamış Miras Payının Devri Sözleşmesinin Geçersizliğinin Sonuçları

Açılmamış miras hissesinin devri konusunu kapatmadan önce bir hususa daha değineyim. TMK m. 678/f. 2'ye dikkatinizi çekmek istiyorum.

> *"Mirasbırakanın katılması veya izni olmaksızın bir mirasçının henüz açılmamış bir miras hakkında diğer mirasçılar veya üçüncü bir kişi ile yapacağı sözleşmeler geçerli değildir.*
>
> *Böyle bir sözleşme gereğince yerine getirilmiş olan edimlerin geri verilmesi istenebilir."*

Kanun koyucu açılmamış miras payının devrinde sözleşmenin geçerli olması için neyi şart koştu? Mirasbırakanın katılmasını veya iznini şart koştu, değil mi? Arkadan gelen 2. fıkrada da diyor ki: *"Eğer mirasbırakanın onayı olmayan, mirasbırakanın katılması olmadan açılmamış miras payının devrine dair bir sözleşme varsa bu sözleşme geçersizdir ve bu çerçevede yerine getirilmiş birtakım edimler varsa bu yerine getirilmiş edimlerin de geri verilmesi gerekir."*

Kanun koyucu bu hükümle sebepsiz zenginleşme hükümlerinin uygulanmasını engelliyor. Böylece alacaklı tarafa öncelikle neyi sağlıyor? Onun talebine sebepsiz zenginleşme zamanaşımının uygulanmamasını sağlıyor. Alacaklının talebi 10 yıllık genel zamanaşımına tabi olacak.

Bu hükmün alacaklıya getirdiği ikinci bir imkân da şudur: Yerine getirilmiş edimlerin iadesine sebepsiz zenginleşmedeki iade hükümleri uygulamayacak. Yani geçersiz sözleşme gereğince aldıklarını iade ile yükümlü olan tarafın iade yükümlülüğü zenginleşmesi ile sınırlı olmayacak; o, aldıklarını aynen veya tam değerleri ile iade ile yükümlü olacak.

Bir de bu hükümle TBK m. 81'in *"Hukuka veya ahlaka aykırı bir sonucun gerçekleşmesi amacıyla verilen şey geri istenemez."* şeklindeki birinci cümlesinin devralanın iade talebine engel oluşturmayacağı

Prof. Dr. İlhan Helvacı

vurgulanmıştır. Zira murisin açılmamış miras payının devrine izni aslında işlemin ahlaka aykırılığını ortadan kaldıran bir unsurdur. Onun izninin bulunması halinde sözleşme ahlaka aykırı olacaktır. Kanun koyucu bu ihtimali dikkate alarak, ahlaka aykırı bir amaç ile verilenlerin geri istenemeyeceğine dair bu hükmün uygulanmasını engellemek istemiştir.

III-) Açılmış Mirasta Terekedeki Münferit Bir Taşınmazdaki Miras Payının Diğer Mirasçıya Devri

Biz hep size şunları anlattık: Birden fazla mirasçı söz konusuysa elbirliği ile hak sahipliği söz konusudur, miras taksim edilinceye kadar elbirliği ile hak sahibi olanların terekedeki münferit bir malvarlığı değeri üzerinde devredebilecekleri bir pay yoktur dedik vs.

Şimdi bu noktada bir istisnaya değineceğiz. O da şu: Terekedeki münferit bir taşınmazdaki miras payı da devredilebiliyor. Kime? Ancak ve ancak bir diğer mirasçıya.

1985 tarihli bir İçtihadı Birleştirme Kararı var. Esas numarası 84/2, Karar numarası 85/5. Diyor ki :

> *"Medenî Kanunun 612. maddesi uyarınca mirasın taksiminden önce terekeye dahil **belli bir taşınmaz maldaki** miras hakkının **diğer bir mirasçıya temlikine ilişkin** sözleşmenin geçerli bulunması için temlik edenin terekedeki tüm miras haklarını kapsaması gerekmediğine, bu nitelikteki **sözleşmenin geçerli bulunduğuna** ve böyle bir sözleşmenin iştirak hali bozulmadan tapuda işlem yapılmasını sağlayacağına karar verilmiştir."*

Bu da yine ekonomik sorunlardan kaynaklanıyor. Örneğin babadan kalma bir taşınmaz var. Tarla. Beş çocuk var. Birisi diyor ki kullanalım, birisi diyor ki satalım, birisi diyor ki beş eşit parçaya bölelim. Aylar, yıllar boyunca bir türlü çözüme kavuşturulamayan uyuşmazlıklar.

Kanun koyucu mirasçıların bu tarladaki miras paylarını birbirlerine devretmesine izin vermemiş; ama yukarıdaki İçtihadı Birleştirme Kararı buna izin vermiş. Baktığımızda hakikaten pratik sonuçlarının olduğunu söyleyebiliriz. İşin teorisi bakımından ise eleştiriye muhtaç.

Prof. Dr. İlhan Helvacı

Demek ki gerçekten de belirli bir taşınmaz tereke malı üzerindeki miras payının devrine bu İçtihadı Birleştirme Kararı müsaade etmiş bulunuyor. Bunun da tasarrufi bir etkisi olduğu aşikâr, değil mi? Yani bir taşınmaz var babadan kalan. Ç1 ve Ç2 var. Ç1 bu taşınmazdaki miras payını devrederse Ç2'ye, Ç2 artık bu taşınmazın tek başına sahibi hâline geliyor.

> Dikkat ederseniz İçtihadı Birleştirme Kararlarının hüküm fıkrası bağlayıcıdır ve hüküm fıkrası taşınmazları esas almıştır, ama bu içtihat çerçevesinde fikrimizce terekedeki taşınır mallar veya diğer malvarlığı değerleri için de örneğin marka hakkı gibi haklar için de bir mirasçının payını diğer bir mirasçıya devrine bir engel bulunmasa gerekir.

Tabii bu noktada mirasçılardan birinin talebi üzerine müşterek mülkiyete dönüşümü unutmamak lazım. Kenar başlığı *"Elbirliği mülkiyetinin paylı mülkiyete dönüştürülmesi"* olan TMK m. 644'e göre:

> *"Bir mirasçı, terekeye dahil malların tamamı veya bir kısmı üzerindeki elbirliği mülkiyetinin paylı mülkiyete dönüştürülmesi isteminde bulunduğu takdirde sulh hâkimi, diğer mirasçılara çağrıda bulunarak belirleyeceği süre içinde varsa itirazlarını bildirmeye davet eder.*
>
> *Elbirliği mülkiyetinin devamını haklı kılacak bir itiraz ileri sürülmediği veya mirasçılardan biri belirlenen süre içinde paylaşma davası açmadığı takdirde, istem konusu mal üzerindeki elbirliği mülkiyetinin paylı mülkiyete dönüştürülmesine karar verilir.*
>
> *Terekeye dahil diğer hakların ve alacakların paylar oranında bölünmesi hususunda da yukarıdaki hükümler uygulanır."*

Görüldüğü üzere bir mirasçı bu hüküm çerçevesinde terekedeki herhangi bir malvarlığı değeri üzerindeki iştirak halinde mülkiyet ilişkisinin müşterek mülkiyet ilişkisine dönüştürülmesini sağlayabilir. Müşterek mülkiyete geçişi sağlarsa artık terekedeki belirli maldaki müşterek mülkiyet hissesini sadece diğer mirasçıya (veya mirasçılara) değil üçüncü kişilere de devredebilir.

Prof. Dr. İlhan Helvacı

Artık bu olasılıkta (satışta) diğer müşterek maliklerin önalım hakkına girmiyorum. Eşya Hukuku derslerinde anlattım.

***

Prof. Dr. İlhan Helvacı